

1691 BÜYÜK İSKÂN FAALİYETİ SONRASINDA ORTAYA ÇIKAN EŞKIYALIK VE İSKÂNDAN FİRAR ETMELERE KARŞI ALINAN TEDBİRLER

The Banditry, Appeared After The 1691 Great Settling And The Precautions Against Desertings From The Settling

Özcan TATAR*

ÖZET

1691 yılında Osmanlı Devleti'nde belirli bölgelerde uygulanmaya çalışılan iskân faaliyetleri sonucunda, iskân edilmeye çalışılan aşiret guruplarının önemli bir kısmı bu faaliyetlere karşı gelip, iskândan firar ederek buldukları yerlerde eşkıyalık hareketlerine girişmişlerdir.

Biz bu çalışmamızda, bu iskân faaliyeti sonucunda özellikle Rakka iskânından firar edenler başta olmak üzere diğer iskân bölgelerine yerleştirilmeye çalışılanların, iskândan firar etmeleri ve buldukları yerlerde meydana getirdikleri eşkıyalık hareketlerine karşı alınan tedbirler hakkında bazı bilgiler vermeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: İskân, Aşiret, Eşkıyalık, Rakka,

ABSTRACT

A very important part of the tribe groups who were obliged to settle made banditry on their own regions by escaping the settling area since the Otoman State had tried to apply settling on some regions in 1691.

We have tried to give some information about the escaping from the settling and the precautions against desertings made by the people who were obliged to settle , especially in Rakka Region and also the other regions.

Key Words: Settling, Tribe, Banditry, Rakka

Giriş

II. Viyana Kuşatması'nın müteakibinde Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri ile geniş bir alanda giriştiği savaşlar sırasında, özellikle Anadolu bölgesinde birçok huzursuzluklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Devletin dikkatinin savaşa yönelmiş olması nedeniyle, devlet otoritesinin yeterince hissettirilemediği Anadolu'nun iç kesimlerinde yer yer asayiş problemleri ortaya çıktığı gibi, ortaya çıkan sarıca ve sekban isimli yarı askeri gurupların ahaliye karşı uyguladığı tedhiş ve devlet otoritesini tanımamaya yönelik

* Yrd. Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, Elazığ

tavırları Osmanlı Devleti'ni zor duruma sokmuştur. Bu çerçevede olmak üzere, vergi toplanmasında karşılaşılan güçlükler ve savaşın finansmanın sağlanmasının zorlukları devleti yeni kararlar almaya yönlendirmiştir. Devlet otoritesinin yeterince hissettirilememesine bağlı olarak, konar göçer halde yaşayan aşiret guruplarının bazıları buldukları bölgelerde itaat dışına çıkmaya ve bazı asayişsiz tavırlar sergilemeye başlamışlardır. Bu durum karşısında, itaatsiz davranan guruplara karşı alınan tedbirler ve faaliyetlerin başarıya ulaşılamaması üzerine farklı yöntemlerin icraata konulması yoluna gidilmiştir.

Devlet otoritesindeki zaafı gidererek asayiş problemlerini çözme ve vergi gelirlerini arttırma düşüncesi ile Osmanlı Devleti idarecileri yeni kararlar alarak, bunları uygulama yoluna gitmişlerdir. Bu amaçla, itaatsizlikleri belirgin hale gelen ve vergi toplanmasında sorunlar ortaya çıkan aşiretlerin belirli bölgelere yerleştirilmesi yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntem ile birçok faydalar temin edilmesi amaçlanmıştır. Bunlardan ilki ve en önemlisi aşiretlerin belirli bölgelere yerleştirilmesi ile daha kolay itaat altına alınacağı düşüncesidir. Buna ilave olarak, boş ve kullanılmayan arazilerin işletmeye açılması ile yeni gelir kaynaklarının elde edilmesi, yerleştirilen aşiret guruplarının çevrelerindeki bölgelerin güvenliğini sağlamada koruyucu unsur olarak kullanılması da ayrıca gerçekleştirilmesi amaçlanan hedefler arasındadır¹.

Belirttiğimiz bu amaçlar çerçevesinde; 1691 yılının başlarında alınan kararlar, belirli aşiret guruplarının Rakka ve çevresi², Hama-Humus³, Çukurova⁴, Denizli ve Afyon bölgelerinde belirlenen bölgelere yerleştirilmesi yoluna gidilmiştir.

¹ Anadolu'da bulunan bir çok konar göçer cemaatin başta Rakka olmak üzere, belirlenen bazı bölgelere iskân hususunda 1691 yılında başlatılan ve daha sonra devam ettirilen iskân faaliyetleri için şu çalışmalara bakılabilir; Cengiz Orhonlu; *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul, 1987; Yusuf Halaçoğlu; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara, 1991.

² Rakka'ya yapılacak iskân kararı 12-21 Ocak 1691 (Evasıt-ı R.ahir 1102) tarihinde alınmıştır. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Mühimme Defteri (MD) No:100*, Sayfa No:132, Hüküm No:520. Bundan sonraki dipnotlarda Sayfa no "s." şeklinde, hüküm no ise "h." şeklinde kısaltılacaktır. Rakka iskânı hususunda şu çalışmaya bakılabilir; Murat Çelikdemir; *Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka'ya İskânı (1690-1840)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ-2001

³ Hama ve Humus'a yapılacak iskân kararı 25 Ocak 1691 (24 C.ahir 1192) tarihinde alınmıştır. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Maliyeden Müdevver Defterleri Tasnifi (MAD) No: 8458*, Sayfa No:41-42.

⁴ Çukurova bölgesine yapılan iskân hususunda şu çalışmada ayrıntılı bilgi verilmiştir. Özcan Tatar; *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve*

İskân kararlarının alınmasının ardından, bu kararların uygulanması amacıyla faaliyetler gösterilmeye başlanmıştır. Bu amaçla, alınan kararlar aşiretlere tebliğ edilmiş ve kabileler halinde bu aşiretler belirlenen bölgelere götürülmeye çalışılmıştır. İskân edilmeleri ferman olunan cemaatlerden bir kısmı, özellikle de Rakka'ya iskânı ferman olunan cemaatlerin bazıları, ya iskân mekanlarına götürülememiş yada buraya gittikten sonra firar ederek Anadolu içlerine doğru kaçmaya ve gittikleri yerlerde eşkıyalıklarda bulunmaya başlamışlardır. Bunların iskân mekanlarına gönderilmeleri için yapılan faaliyetler sırasında, bu cemaatler karşı koymaya başlamışlar ve birbirini takip eden karşılıklı çatışmalar meydana gelmiştir. Bunun yanında iskân mekanlarına götürülemeyen cemaatler de, buldukları bölgelerde eşkıyalık olaylarına başlamışlardır.

İskân edildikleri bölgelerde tutulmaları mümkün olmayan ve firar ederek başka yerlere gidip eşkıyalık yapanların, iskân mekânlarında tutulmaları ve firar etmelerinin önünün alınması hususu uzun müddet Osmanlı Devleti idarecilerini meşgul etmiştir. İskân bölgelerinde kalıcı olarak ikamet ettirilmek istenen cemaatlere karşı merkezi ve yerel idare bazı tedbirlere başvurmuştur. İdarecilerin almış olduğu bu tedbirler aşağıda ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

1- İskân Şartlarının Uygulanması

Bu tedbirlerden en kolay ve kesin olanı, iskân edilen cemaatlerin iskân mekânlarında kalıcı olarak ikamet ettirilmeleri ve iskân şartlarına uymalarının sağlanmasıdır. İskân edilen cemaatler, iskân edildikleri zaman, bazı muafiyetler karşılığında iskân hususu ile ilgili tespit edilen şartlara uymakla yükümlü tutulmuşlardır. Tanınan muafiyetlere rağmen, iskân şartlarına uymayan cemaatlerin, bu şartlara uymaları için iskân şartlarının sıkı bir şekilde uygulanması yoluna gidilmiştir. İskân şartlarından en önemlilerinden birisi, taştan evler yapıp bunda sakin olmaktır. Taştan ev yapılması ile insanlar orada kalıcı olarak ikamet etmeye başlayacaklar ve çadırda yaşamda olduğu gibi, canlarının istediği anda çadırlarını söküp başka yere gidemeyeceklerdir. Bunun uygulanması için, iskân edilen cemaatler ile ilgili hemen hemen bütün fermanlarda bu husus özellikle belirtilmiştir⁵.

Aşiret İskânı (1691-1750), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ-2005.

⁵ "... evler ve damlar düzüb ..." *BOA, MD No:108*, s.:81, h.:318; "... hali ve harab karyede evler ve damlar bina etmek şartı ile iskân ..." *BOA, MD No:127*, s.:350, h.:1; Ahmet Refik; *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, İstanbul, 1989, s.155-6, b.:201. "... taşdan haneler bina idüb ...", "...münâsib görülen mahallerde taşdan haneler yapub kendü hâlleriyile sükûn ve

Taş evler yaparak burada kalıcı olarak sakin olmaları istenen bazı cemaatler, iskân edilmelerinin üzerinden bir hayli zaman geçtikten sonra bile, buna uymayarak hala çadır, oba ve hayme olarak adlandırılan mekânlarda yaşamaya devam etmiş ve konup göçmeye devam etmişlerdir. Denizli, Afyon ve çevredeki diğer bölgelere iskân olunan Danişmendlü cemaatlerinden Sermayelü ve Karaca Cemaatleri taş evler yapıp sakin olmak yerine, hayme ile Çürüksu'da kışlayıp, Karahisar-ı Sahip Sancağı'nda yaylamakta, Kökarlı Cemaati'nden Kara Ahmedoğlu, Deli Beyoğlu ve Çökelek Mahalleleri haymede sakin olarak Saruhan Sancağı ve Alaşehir'de dolaşmakta idiler⁶.

Hama ve Humus'a iskân edilen cemaatlerden olan Abalu, Eymir, Tokdemurlu, Alcı ve Kılıçlı cemaatleri ahalileri başta olmak üzere diğer bazı cemaatlerin ahalileri, iskân edilmelerinin ardından 3-4 yıl geçtikten sonra bile taş ev yapıp yerleşik hayata geçeceklerine, oba adı verilen çadırlarda yaşayıp, konup göçmeye devam etmişlerdir. Bu durumun devam etmesi üzerine, bu obaların yıkılarak evler ve damların inşa ettirilmesi ve iskân cemaatlerinin ahalilerinin burada ikamet ettirilmeleri için Trablusşam Beylerbeyi Arslan Paşa görevlendirilmiştir⁷.

İskân şartlarının uygulanması ile alınan bir diğer tedbir ise, iskân edilmeleri için başka bölgelere gönderilen cemaatlerin ahalilerinin, iskâna gönderilmeden önce, eskiden yaşadıkları yerlerde sahip oldukları mal ve mülklerinin başkalarına satılması yolu ile bu bölgelerle olan ilişkilerinin kesilmesidir. Yaptıkları eşkıyalıklar nedeniyle Rakka'ya iskân edilmelerine karar verilen Kilis Ekradı'ndan Okcu İzzeddinlü, Amiki ve Şeyhlü Cemaatleri'nin ahalisi, iskâna gönderilmeden önce fermanla verilen izin üzerine, sahip oldukları mal ve eşyalarının bir kısmını Kilis'te yaşayan diğer kişilere satmışlardır. Ancak aradan birkaç sene geçtikten sonra iskâna gönderilenlerden bazıları firar ederek, eskiden yaşadıkları yerlere geri gelip, daha önce satmış oldukları malları alanlardan bu malları zorla geri almışlardır. Bunun üzerine, bu malların geri alınıp, daha önceden satın alanlara geri verilmesi ve firar eden bu cemaatlerin Kilis ve çevresi ile

ikâmet ...” BOA, MD No:134, s.:192-3, h.:2; “...taşdan ebniye ihdâs idüb ...” BOA, MD No:136, s.:282-3, h.:2.

⁶ “... iskânların bozub hayme ile ...” BOA, MD No:127, s.:350, h.:1; A.Refik; a.g.e., s.155, b.:201.

⁷ “... Hama ve Humus topraklarında iskânı fer mân olunan ‘aşâyir ve kabâ’il ahâlîleri ba‘de’l-yevm oba ile oturmakdan ve ol sevdâlardan ferâgât ve hasbe’l-umûr bast bast ikâmet ve evler ve damlar inşâsına mübâseret ...” BOA, MD No:108, s.:81, h.:318. Nisan 1696.

ilişiklerinin kesilmesi için Rakka Beylerbeyi Ahmed Paşa görevlendirilmiştir⁸.

İskân hususu ile ilgili alınan diğer bir tedbir de, iskân edilen cemaatlerin ahalisinin harp aleti olarak görülen ok, yay, kılıç, mızrak, piştov ve tüfek gibi aletleri taşıma ve kullanma adetlerini terk ederek daha sonra bunları tedarik etmemeleridir. Harp aletini terk etme ile birlikte istenen bir diğer şart ise ata binmemektir⁹. Bu şartlar ile iskân edilen cemaatlerin eşkıyalıkları ve birbirleri arasındaki husumetlerde silah kullanmalarının önünün alınmak istenmesidir. İskân edilme sırasındaki bu şartlara rağmen, iskân edilen cemaatler, alet-i harp edinme ve ata binmeye devam ederek, büyük oranda firar edip, gittikleri yerlerdeki ahaliye büyük oranda zarar vermişlerdir.

2- Aşiretlerin Yaylağa Gitmelerinin Engellenmesi veya Kontrollü Bir Şekilde İzin Verilmesi

Çoğunlukla göçebe bir şekilde yaşayan cemaatlerin en önemli geçim kaynaklarından biri hayvancılık olduğu için, bu cemaatlerin ahailerinin, yaz mevsimlerinde sahip oldukları hayvanların yeterli şekilde beslenebilmeleri amacıyla yaylağa çıkmaları bütün hayvancılıkla uğraşan guruplarda olduğu şekilde gerekli bir durumdur.

Rakka'ya ve diğer bölgelere iskân edilen cemaatlerin iskân şartlarından birisi de, bu cemaatlerin ahailerinin, iskân edildikleri bölgelerde kalıcı olarak sakin olup, buraya intibak etmeleri için, sahip oldukları hayvanları yaz mevsimlerinde kendilerinin götürmelerinin yasaklanmasıdır. İskân edilen bu kişilerin en önemli geçim kaynaklarından birisi ve bir tür yaşam biçimi olan hayvancılığa ilk etapta son verilemeyeceği gibi, beslenen hayvanlardan elde edilen vergiler de devlet için önemli bir gelir kaynağı idi. Bu sebepten dolayı, iskân edilen cemaatlerin hayvanlarının yaylaya götürülmesi için farklı bir çözüm yolu bulunmuştur. Buna göre, iskân edilen cemaatlerin ahailerini, sahip oldukları hayvanları çobanlar ile yaylağa gönderecekler ve kendileri aileleriyle birlikte yazın ve kışın iskân edildikleri

⁸ BOA, MD No:108, s.:219-20, h.:937. Mayıs 1696. Gönderilmiş olan bu fermana rağmen, Okcu İzzeddinlü Cemaati başta olmak üzere, diğer cemaatlerin Kilis ve çevresi ile olan irtibatı koparılamamış, bir süre sonra bu cemaatler Kilis ve çevresinde ikamet etmeye başlamıştır.

⁹Bu hususla ilgili birçok örnek vardır. Mesela; "... fi-ma-ba'd cümle alât-ı harbi bırakub ve ata binmeği dahi terk itmek şartıyla ..." Adana Şer'iyye Sicili (AŞS) No:9, s.:108, b.:2; "...ata binmeyüb kılıç kuşanmayub ..." BOA, MD No:127, s.:350, h.:1; A.Refik; a.g.e., s.155-6, b.:201; "...ata binmeyüb ve kılıç kuşanmayub fesâd ve şekâvet itmemek üzere yedlerinden pusatları ahz ve Adana Kal'esi'ne teslim ..." BOA, MD No:130, s.:210, h.:1.

yerlerde sakin olacaklardı¹⁰. Bu şekilde hem iskâna tabi tutulan kişiler göçebelikten uzak tutularak, yerleşikliğe uyum sağlayamamalarının önü alınacak, buna bağlı olarak hem devlet, hem de iskân edilen kişiler için önemli bir gelir kaynağı olan hayvancılık devam edecekti.

İskân edilen cemaatlerin ahâlilerinin yaylaya gitmeleri yasaklanmasına rağmen, Rakka'ya iskân edilmeleri kararlaştırılan cemaatlerden bazıları iskân mekanlarından hareket ederek, daha önceden alışkın oldukları şekilde yaylaklarına gitmek istemişlerdir. Buna karşı tedbir olarak, bu cemaatlerin Malatya ve Elbistan taraflarındaki yaylaklarına gidecekleri yolların ve geçitlerin sedd ve bend edilmesi için Behisni, Hısn-ı Mansur ve Göynük Kazalarının ahâlisi ile Küpelüoğlu Hasan ve Rışvanoğlu Halil görevlendirilmiştir¹¹. Yapılan bu görevlendirmeye rağmen, Malatya ve Elbistan taraflarına geçmek için önemli bir konuma sahip olan Kanlı Bel adlı geçit, görevlendirilen bu kişiler tarafından yeterince sedd ve bend edilemediğinden dolayı bazı Ekrad ve Türkman cemaatleri buradan geçerek Malatya ve Elbistan taraflarına gitmişlerdir. Bunun üzerine, iskân şartlarına aykırı olarak yaylağa giden cemaatlerin buldukları yaylaklardan geri döndürülüp iskân mekanlarına götürülmeleri için, devam etmekte olan Avusturya Savaşı'na gitmeleri için bu bölgeden toplanmış olan askerler Diyarbekir Valisi olup Anadolu'da asker ihracına memur olan Vezir Ali Paşa komutasında görevlendirilmişlerdir¹².

Gerek Rakka, gerekse de başka bölgelere iskân edilen cemaatlerin yaylaya gitmelerinin kontrol altına alınması ve bunların yaylaya giderken, yolları üzerindeki ahaliye zarar vermelerinin önünün alınması için alınan tedbirler bir türlü sonuç vermemiştir. Yaylaya gitmek için yola çıkan cemaatler, yaylakları olan bölgelere gidinceye kadarki yolları üzerindeki yerleşim yerlerinde bulunan ahâlilerin özellikle ekinlerine zarar vermekte ve hayvanlarını gasp etmekte idiler¹³.

Bazı durumlarda ise, iskân edildikleri yerlerin iklimi nedeniyle bazı cemaatlerin ahâlilerine yaz mevsiminde belirli bir süre için yaylağa

¹⁰ "... mevâşilerin mu'tâdları üzere yaylalarına götürdükde kendüler götürmeyüb ehl ve 'iyâlleriyle kendüler sayf ve şitâda mevâzi'-i mezkûrede sakin olub ancak çobanları ile gönderüb kemâkân ra'y itdirmekte kimesne mâni'olmamak ..." *BOA, MD No:100, s.:132, h.:520.*

¹¹ *BOA, MD No:101, s.:11, h.:26; A.Refik; a.g.e., s.96-7, b.:148. Mart 1691.*

¹² *BOA, MD No:101, s.:81, h.:254. Haziran 1691.*

¹³ Yaptıkları eşkıyalıklar nedeniyle birçok defa farklı bölgelere iskân edilmeleri için fermanlar gönderilmiş olan Kılıçlı Ekradı Cemaati ahâlisinin geride kalanları, yaylak bahanesi ile Maraş ve Elbistan bölgesine gelip 6 ay kadar buralarda kalmakta ve çevredeki ahaliye zulm etmekte idiler. *BOA, MD No:133, s.:453, h.:1.*

gitmelerine izin verilmiştir¹⁴. Rakka'ya ilk dönemde iskân edilen cemaatlerden olan Barak Cemaati; Fırat Nehri kenarında Sınur adlı mahalle iskân edilmiş, ancak bu cemaatin ahalisine yetecek kadar burada yeterli ziraat alanı tahsis edilememiştir. Bu durum karşısında; Barak Cemaati'nin başka bölgeye iskânı için değişiklik yapıp yeni ziraat alanları tespit edilmesi gerekirken, bu bölgede ikamet etmeleri ve eskiden oldukları gibi yaz mevsiminde, Rakka Valileri'nin izni ile 3 aylığına Sivas dahilindeki 'İyş adlı yaylağa gitmelerine izin verilmiştir. Ancak bu cemaatin ahali yaylak ve kışlaklarına gidiş gelişlerinde çevrede bulunan ahaliye birçok zararlarda bulunmuştur. Bunun üzerine, Barak Cemaati'nin ileri gelenlerinin kimseye zarar vermemeleri hususunda uyarılmaları için Rakka Mütesellimi ve Rakka İskânbaşı Firuz görevlendirilmiştir¹⁵.

3- Eşkıyalık Yapanların Kendi Aşiretlerinden Talep Edilmesi

İskân edildikleri yerlerde durmayarak başka yerlere firar edenler, kaçarak başka aşiretlerin içine girip saklanmaktaydı. Bunun yanında, bazı cemaatlerin ahali de başka yerlerde eşkıyalık yaptıktan sonra geri gelip kendi aşiretlerinin içine girip saklanmışlardır. Bu şekilde kendi aşiretleri içine girip saklananlar ilk etapta kendi aşiretlerinden talep edilmiştir.

Beğmişli, Arablu, Kara Şeyhlü, Döğerli, Kadirli, Seçen, Bozkoyunlu, Dimlek, Çepni ve Mamalı Cemaatleri'nden eşkıyalık yapan kişilerin kendi cemaatlerinin diğer ahaliyelerinden talep edilmesi, bu cemaatlerin ahali tarafından bu kişiler teslim edilmediği takdirde tümünün bunlar ile aynı cezaya çarptırılacakları belirtilmesine¹⁶ rağmen, bu cemaatler, eşkıyalık yaptıkları için talep edilen bu kişileri teslim etmemiş ve topluca karşı koymaya başlamışlardır. Gösterilen bütün gayretlere rağmen bu cemaatlerin eşkıyalıklarına son verilemeyince, topluca Rakka ve diğer bölgelere iskân edilmelerine karar verilmiştir¹⁷.

İskândan firar ederek, başka bölgelere giden Receblü Avşarı ve diğer cemaatlerin mensuplarından eşkıyalık yapanları ilk olarak kendi cemaatleri ahaliyelerinden talep edilmiştir. Gönderilen fermana; bu eşkıyaların mensup

¹⁴ Misis Köprüsü ve çevresinin korunması için derbentçi olarak tayin edilen ve derbent hizmetlerinde aksama olmaması için yaylağa çıkmalarına izin verilmeyen, çoğunluğu cemaatlerden oluşan Misis çevresinde sakin ahalinin hayvanlarının çoğunluğu bu yüzden helak olmuştur. Misis ahalisinin bu hususta arzuhalde bulunmaları üzerine, bir kısmının derbent hizmetini yerine getirmesi şartıyla geri kalanlarının yılda 2 ay yaylağa çıkmalarına izin verilmiştir. *BOA, MD No:119*, s.:399, h.:1629. Nisan 1713.

¹⁵ *BOA, MD No:140*, s.:223-4, h.:4; A.Refik; *a.g.e.*, s.198-200, b.:230. Kasım 1734.

¹⁶ *BOA, MD No:100*, s.:114, h.:433; A.Refik; *a.g.e.*, s.93-4, b.:144. Aralık 1690.

¹⁷ *BOA, MD No:100*, s.:132, h.:520

oldukları cemaatlerin diğer ahalisinden talep edilmesi, bu kişilerin teslim edilmemesi durumunda, bunların tenkili için görevlendirilen Rakka, Maraş ve Adana Eyaletleri'nin askerleri ile toplu bir şekilde üzerlerine gidilerek, gereken cezalarının verilip düzenin sağlanması istenmiştir¹⁸.

Kırşehir, Kayseri ve çevresinde birçok eşkıyalık yapan Lekvanik Ekradı'nın içindeki eşkıyalarının kendi cemaatlerinden talep edilmesi ve cezalarının verilmesi için ferman gönderilmiştir. Bu ferman üzerine, bu husus için görevlendirilen Konya Mütesellimi Ali, Lekvanik Ekradı Boybeyleri'ne içlerindeki eşkıyaları teslim etmeleri için adam göndermiş, ancak Lekvanik Ekradı cemaatleri, bu kişileri teslim etmeyerek mevcut olan 600 miktarı evleri ile birlikte kaçarak Maraş tarafına gitmişlerdir¹⁹.

4- İskândan Firar Edenler veya Eşkîyalık Yapanların Başka Cemaatler veya Kişilerce Himaye Edilmelerinin Engellenmesi

İskân edildikleri yerlerden firar ederek başka yere gidenlerin bir kısmı, gittikleri yerlerdeki bazı cemaat ve kişilerin himayeleri altına girmekte veya onlar tarafından gizlenip yardım edilmekteydi. Belirtilen şekilde himaye gören bu kişiler, fırsatını bulduklarında çevrelerindeki bölgelerde eşkıyalık yapıp kaçarak tekrar bu kişilerin himayelerine sığınmakta idiler. İskân yerlerinden firar edenlerin belirli bir kısmı Çukurova ve çevresine gelmekte ve başta bu bölgeye iskân edilmiş olan İfraz-ı Zülkadiriyye cemaatleri olmak üzere Adana çevresindeki diğer cemaatlerden yardım görmekte idiler²⁰.

Başta Rakka iskân firarileri olmak üzere, iskândan firar eden veya eşkıyalık yapanların himaye edilmemeleri için Osmanlı Devleti idarecileri çoğu zaman çaresiz bir durumda kalmışlardır. İskân firarileri veya eşkıyalık yapanların himaye edilmemesi için defalarca, tehdit içerikli fermanlar gönderilmesine rağmen, aşiretler bu kişileri içlerine alıp saklamaya ve himaye etmeye devam etmişlerdir.

İskândan firar eden kişiler şehirlere gittikleri zaman, kendilerini kurtarmak için buralardaki güç ve kudret sahibi olan kişilerin himayesi altına girmekte ve iskân mekânlarına gönderilmelerinde problemler ortaya

¹⁸ "... bu makûle te'addî ve tecâvûze bâ'is olanları talep eyleyeler ahz ve teslîm iderler ise bir kal'ede habs olunub 'ale'l-esâmî 'arz ve i'lâm oluna inâd ve muhâlefet idüb harb ve kîtâle tesaddî ve cesâret iderler ise ittîfâk ile üzerlerine varulub ahz olunan eşkıyâdan şer'en katli icâb idenler katl ve habsi lâzım gelenler habs ..." BOA, MD No:102, s.:139, h.:561. Şubat 1692.

¹⁹ BOA, MD No:264, s.:219-20, h.:1; AŞS No:30, s.:95-6, b.:157. Ağustos 1725.

²⁰ İfraz-ı Zülkadiriyye cemaatlerinin iskânı ve eşkıyalıkları hususunda ayrıca bakınız; Ö. Tatar; a.g.t., s.97-140, 169-22235, 311-335.

çıkarmakta idi²¹. Rakka iskânından firar eden Türkman Taifesi'nden bazı kişilerle, Lekvanik Ekradı ve Ulus Taifesi'nden bazılarının bu şekilde gelip, Adana'daki güç sahibi kişilerin himayelerine girmeleri nedeniyle iskân mekânlarına gönderilmelerinde zorluk çıktığını Rakka Valisi'nin İstanbul'a ilam etmesi üzerine, iskândan firar edenlerin kimse tarafından himaye edilmemesi için ferman gönderilmiştir. Ayrıca bu fermanla, bu firarilerin güç sahibi olan bu kişilerin korumalarından yoksun olmalarından dolayı kaçıp firar edebilecekleri, bundan dolayı kaçacakları derbent ve geçitlerin tutulması istenmiştir. Bu şekilde, iskân firarilerini himaye etmemeleri ve geçitleri tutmaları hususunda dikkatli olmaları istenen kişiler ise, daha sonradan da aşiretlere yardım ettikleri belgelerde belirtilen Kozanoğulları Derviş, Yusuf ve Kara Mehmed, Kerimoğlu Halil, Karsandioğlu, Orucoglu ve Sarkindioğlu adlı kişiler ve bunların aşiretlerinin ahalileridir²².

Yaptıkları eşkıyalıklar nedeniyle, cezalandırılmak istenen kişilerin birçoğu dağlık bölgelerdeki aşiretlerin içlerine girmekte ve himaye edilmekte idi. Tenkil edilmeleri için defalarca ferman gönderilen Lekvanik Ekradı Cemaati ahalisinin çoğunun kaçıp Kozan Dağı ve çevresine sığınması, özellikle de bu bölgede bulunan Yörükân Kethüdaları'ndan Sarkindioğlu Seyyid Osman'ın bunları cemaati içine alıp kabul edip, yardım

²¹ Rakka'ya iskân edilen, ancak bir süre sonra firar eden Cihanbeyli Aşireti'nden bazı kişiler firar ederek Antep ve Halep çevresine gelmişler ve bu çevrede bulunan Rişvan, Pehlivan ve Çobanoğlu Cemaatleri içine girip saklanmışlardır. Yapılan faaliyetler sonucunda bunların bir kısmı iskân mekânlarına geri gönderilmişse de Recebli Avşarı ve Cerid Taifesi'nden 200'den fazla iskân firarisi ve eşkıya, yapılan takibat üzerine kaçarak Çobanoğlu'na sığınmışlardır. Çobanoğlu'nun cemaatine bunları teslim etmeleri için yapılan talep üzerine, içlerine sığınan kişiler ile birlikte topluca engibeli bir dağ olan Gavur Dağı'na sığınmışlardır. Bu hususun İstanbul'a arz edilmesi üzerine, iskân firarileri ve eşkıyaları içlerine alıp kabul ederek, teslim etmeyen ve iskân edilmelerine engel olanların tespit edilerek yakalanıp kalebind edilmesi için Rakka Valisi Hasan Paşa görevlendirilmiştir. *BOA, MD No:112*, s.:256, h.:913. Haziran 1702.

²² *BOA, MD No:115*, s.:93, h.:1; *AŞS No:104*, s.:32, b.:43-a. Ağustos 1706. Gönderilmiş olan bu fermana rağmen; Niğde Sancağı, Yahyalı Kazası ve diğer yerlerde yol kesme, adam öldürme ve mal gaspı gibi eşkıyalıklar yapan Afşar Türkmanı ve Lekvanik Ekradı Cemaatleri'nden olan iskân firarileri ve eşkıyalar, yaptıkları bu eşkıyalıklar ile elde ettikleri mal ve eşyalar ile birlikte kaçıp, kendilerine destek veren Kozanoğulları Derviş, Yusuf, Halid ve Murtaza'nın yanına götürmekte, Kozanoğulları da, kendilerine sığınan bu kişilerin gasb ettikleri mallardan pay almak suretiyle bunları içlerinde saklamakta ve yetkililere teslim etmemekte idiler. Başbakanlık Osmanlı Arşivi *Atık Şikayet Defteri (At.Ş.D)*. No:58, s.:95-6, h.:3. Bu kişilerin cezalandırılması için gösterilen çabalara rağmen başarılı olunamamış ve "...Rakka havâlisinden firâr iden eşkıyânın ekseri Cebel-i Kozan'da ve Sis etrâfında Kozanoğulları'nın zeyl-i şekâvetlerine ilticâ ve istintân ..." etmeye devam etmişlerdir. *BOA, MD No:119*, s.:343-4, h.:1382.

etmesi²³ üzerine, bu eşkıyaları cemaatinin içinde gizlememesi ve herhangi bir yardımda bulunmaması hususunda belirtilen kişiye hitaben ferman gönderilmiştir²⁴.

Çoğunlukla; yaptıkları eşkıyalık nedeniyle bağî ilan edilen cemaatlerin ahalilerinden kaçıp firar edenlerin başka cemaatlerin içlerine girip, sığınmaları ve başkaları tarafından himaye edilmelerinin önünün alınması için, bu şekilde kaçıp başka cemaatlerin içine sığınmak isteyenleri kabul edenlerin de bağî olarak kabul edileceği özellikle belirtilerek, bunları hiçbir şekilde kabul etmemeleri istenmiştir²⁵. İskân firarilerinin ve eşkıyalık yapanların hiçbir şekilde himaye edilmemesi için gösterilen bu çabalara rağmen, bazı cemaatler; ya akrabaları olduğu iddiasıyla, ya da “...‘aşiretimize dâhil düşmüştür ...” diyerek bunları gizlemeye devam etmişlerdir²⁶. Bu şekilde yapılan himayelerin önünün alınması için, kim olursa olsun eşkıyalık yapanların veya iskân firarilerinden bir kişinin bile himaye edilmemesi, aksi taktirde cezalandırılmaları istenen cemaat ve kişiler ile aynı cezaya çarptırılacakları hususunda bölge aşiretleri ve ahalilerine fermanlar gönderilmiştir²⁷.

Bazı cemaatler ise, kış mevsiminde içlerinde gizledikleri iskân firarilerini, yaylaya gittikleri zaman Anadolu’nun içlerine kadar götürmekteydiler. Bu şekilde rahat bir şekilde yer değiştirebilen iskân firarileri, gittikleri yerlerde yaz mevsiminde birçok eşkıyalık yaptıktan sonra,

²³ BOA, MD No:264, s.:219-20, h.:1; AŞS No:30, s.:95-6, b.:157.

²⁴ BOA, MD No:264, s.:220, h.:3. Ağustos 1725.

²⁵ “... etraf ve cevâhibde olan ‘aşâyir ve kabâ’îl derûnunda tahassun ve anlar dahî kabûl ider ise kankı ‘aşiret olur ise olsun bu gûna eşkıyâyı kabûl eyledikleri için anlar dahi bağî olmuş olurlar ...” BOA, MD No:139, s.:347, h.:1.

²⁶ BOA, MD No:148, s.:222-3, h.:1.

²⁷ “... her kangınızın ‘aşâyir ve kabâ’îli derûnlarında eşkıyâ-yı mezbûre var ise ‘aşiretimize dâhil düşmüştür deyü zinhâr ve zinhâr kat’en sâhib çıkmayub akraba ve ta’allukâtınız bile olur ise ‘ırzlarınızı tekmîl için bir neferini ketm ve himâyet ve ihfâ ve siyânet itmeyüb saltanat-ı seniyyeme olan kulluk ve ita’atinizi izhâr iderek bi’l-ittifâk bilâ-‘avk ve te’hîr tutub ‘alâ-eyy-i hâlin elbette cümlesini mîr-mîrân-ı mûmâ-ileyhe (Rişvan-zade Süleyman Paşa) teslim idüb işbu fermân-ı ‘alışânımın mazmûn-ı münifî üzere ‘amel ve hareket eyleyesiz şöyle ki ma’aza’l-lah-ı te’âlâ eşkıyâ-yı merkûmûnu bir takrîb ile himâyet ve ele virmeye muhâlefet ve izhâr-ı ru’ûnet ve huşûnet idecek olur iseniz sonra anlara olıcak ‘ukûbet ve cezâ bilâ-tereddüd sizin haklarınızda tenfiz ve icrâ olunacağını dahi cezmen ve yakînen bilüb ana göre ‘âkilâne hareket birle aşiretlerinizin ‘ırzlarını tekmîle ve Devlet-i ‘Aliyye’me olan ita’at ve ‘ubüdiyyetinizi yerine getürmeğe müsâre’et ve zerre kadar hilâfından hazer ve mücânebet olunmak ...” BOA, MD No:148, s.:285, h.:1; A.Refik; a.g.e., s.209-10, b.:237. Mayıs 1742.

güz mevsiminde tekrar yayladan dönüyormuş gibi geri gelip kışı bu cemaatlerin içinde geçirmekte idiler²⁸.

Bazı bölgelerin ahali ise; eşkıyalık yapanları içlerinde gizleyip, zahire ve diğer hususlarda yaptıkları yardımların yanında, içlerine gizledikleri bu eşkıyalar için casusluk bile yapmakta idiler. Rakka'ya iskân edilmeleri kararlaştırılmasına rağmen, çoğunun kaçması nedeniyle bu hususta başarılı olunamayan Receblü Avşarı'ndan bazı kişiler kaçarak Kayseri tarafındaki Balas, Sarioğlan, Gemrek ve Çiftlik adlı köylere sığınmışlar ve bu köylerin ahalisinden silah ve zahire yardımı almışlardır. Bu köylerin ahali Receblü Avşarı'ndan olup, firar ederek köyelerine sığınanlara yaptıkları bu yardım yetmemiş gibi, onlar adına çevrede casuslukta bulunmuş, gelip geçen yolcular ve kervanlar hakkında bilgiler vermişlerdir. Bu köylerin ahalisinden aldıkları bilgiler ile gelip geçen yolcuları ve kervanları soyan, çevredeki diğer köyleri basan Receblü Avşarı firarilerinin eşkıyalıklarından dolayı bu çevrede huzur ve güvenliğin kalmaması üzerine, bu köylerin ahalisinden gerekenlerin cezalarının verilmesi, geri kalanlarının da bir daha eşkıyayı gizlemeyip, yardım etmemek ve casusluk yapmamak üzere uyarılmaları ve taahhütlerinin alınması için ferman gönderilmiştir²⁹.

Rakka iskânından affolunarak, eşkıyalık yapmayı kimseye zarar vermemek üzere 5000 kuruşluk nezir hücceti veren Lekvanik Mukataası'na tabi Kızılkoyunlu Cemaati'nin Süleymanlı-i Kebir Kazası civarında ikamet etmelerine izin verilmiştir. Ancak bu cemaatin çevrede bulunan diğer ahalden bazılarını katl etmeleri, mal ve eşyalarını gasp etmeleri üzerine, vermiş oldukların nezir hücceti gereğince 5000 kuruşun tahsil edilmesi ve Anavarza'ya iskân edilmeleri için Karaman Valisi Osman Paşa görevlendirilmiştir. Bu meblağı ödemek istemeyen Kızılkoyunlu Cemaati, bu sırada Kayseri'de Harmancık adlı bölgeye iskân edilen Lekvanik Ekradı ile birleşerek isyan durumuna geçmişlerdir. Bu cemaatlerin tenkili için üzerlerine gidilmesi üzerine, kaçarak Çorum Sancağı mutasarrıfı olan Ömer Paşa'nın himayesine sığınmışlardır. Bu cemaatlerin tenkili için görevlendirilen mübaşirleri Ömer Paşa'nın yanına gidip, bu cemaatleri talep ettiğinde, Ömer Paşa; bu cemaatlerin başka yerlerde olduklarını, ancak bunların nezirleri ve iskânları hususuna kefil olduğunu söyleyerek olayı geçiştirmiştir. Bu cemaatlerin iskânı için tekrar ferman gönderilmesi üzerine, 3 ay kadar bu şekilde mübaşirleri geçiştiren Ömer Paşa, sonuç olarak, bu cemaatlerin güzellekle iskân edilmesi ve nezirlerinin tahsil olunmasının mümkün olmadığını söyleyip, bu cemaatleri himaye etmeye devam etmiştir.

²⁸ AŞS No:19, s.:167, b.:316.

²⁹ BOA, MD No:148, s.:307, h.:2. Haziran 1742.

Bu durumun tekrar İstanbul'a ilam olunması üzerine, bu cemaatleri himaye etmemesi için Ömer Paşa'nın sert bir şekilde uyarılması ve bu cemaatlerin nezirlerinin tahsil edilip, Anavarza'ya iskân edilmeleri için Karaman Valisi Vezir Mustafa Paşa ve Adana Beylerbeyi görevlendirilmiştir³⁰.

5- Derbent ve Geçitlerin Tutulması

Yaptıkları eşkıyalıklar ve düzensizlikleri nedeniyle Rakka başta olmak üzere farklı bölgelere iskân edilen aşiretler, ya iskân mekânlarına gitmemek için mücadele içine girmişler, ya da iskân mekânlarına gittikten kısa bir süre firar ederek çeşitli bölgelere dağılarak eşkıyalık olaylarına girişmişlerdir. Firar eden veya buldukları yerlerden başka yerlere kaçan bu aşiretlerin, başka yerlere kaçmalarının önünü alınmak için, kaçma ihtimalleri olan yolların üzerindeki geçit ve derbentlerin sıkı bir şekilde muhafaza edilerek buraların firari aşiretler tarafından kullanılmamasına çalışılmıştır. Bu şekilde aşiretlerin kaçarak başka bölgelere gitmelerinin önü alınmaya çalışılmışsa da çoğunlukla başarılı olunamamıştır.

Yaptıkları eşkıyalıklara son vermesi amacıyla Rakka Beylerbeyi Hüseyin Paşa, Maraş Beylerbeyi Muhammed ve Haleb Mütesellimi'nin görevlendirildiği, Türkman Taifesi'nden Beğmişli, Arablı, Kara Şeyhli, Döğerli, Kadirli, Sıçan, Bozkoyunlu, Dilmek, Çömlek ve Mamalı Kabileleri'nin yolları üzerinde bulunan Kanlı Bel adlı dağın³¹ sıkı bir şekilde muhafaza edilerek, bu aşiretlerden bir kişinin bile Malatya ve Elbistan taraflarına geçmelerine izin verilmemesi için Behisni Kazası'nda sakin Rişvanoğlu Halil, Behisni, Göynük ve Hısn-ı Mansur Kadıları, Göynük Kazası'nda sakin Küpeli Hasan ve bu bölgedeki ileri gelenler fermanla görevlendirilmişlerdir³².

İsimleri belirtilen bu aşiretler 12-21 Ocak 1691 (Evasıt-ı R.ahir 1102) tarihinde alınan kararla³³ Rakka'ya iskânı ferman olunan cemaatler içinde yer almışlardır. İskân kararından kısa bir süre sonra bu aşiretlerden bazılarının hayvanlarını yaylağa götürmek bahanesi ile kaçmak niyetinde oldukları İstanbul'a bildirilmesi üzerine, bu aşiretlerin ahalisinin yaylağa gitmelerine izin verilmemesi, yaylağa götürülecek olan hayvanların çobanlar ile götürülmeleri emredilmiştir. Bu emre uymayıp da yaylağa gitmek

³⁰ BOA, MD No:130, s.:444, h.:3. Ekim 1722.

³¹ Kanlı Bel adlı bu yer, bazı belgelerde dağ, bazılarında ise geçit olarak belirtilmektedir.

³² BOA, MD No:100, s.:104, h.:402-3. Aralık 1690.

³³ BOA, MD No:100, s.:132, h.:520.

isteyenlerin yaylakları üzerindeki yol ve geçitlerin tutulması için yukarıda belirtilen kişiler görevlendirilmişlerdir³⁴.

Gönderilmiş olan bu fermana rağmen, görevlendirilen bu kişilerin Kanlı Bel adlı geçidi gereği gibi korumamaları nedeniyle bu aşiretler buradan kolaylıkla geçerek Malatya Ovası ve Elbistan Sahrası'na doğru gitmişlerdir. Bu aşiretlerin gittikleri bu bölgede çeşitli eşkıyalıklar yapmaları üzerine, bu bölgeden sefere gidecek olan askerler, sefere gitmek yerine bunların geri döndürülmeleri ve eşkıyalıklarına son vermekle görevlendirilmek zorunda kalmıştır. Bu geçidin korunmasındaki kusurları nedeniyle Rişvanoğlu Halil ile Küpeli Hasan'ın yakalanarak kalebend edilmeleri emredilmiştir³⁵.

Rakka'da iskân edilen aşiretler arasındaki huzursuzluklar nedeniyle zayıf olan aşiretler buradan kaçarak başka bölgelere gitmeye başlamışlardır. Osmanlı Devleti, bu aşiretlerin iskân bölgelerinden kaçmalarını engellemeye ne kadar çalışmışsa da bunları bu bölgede yerleşik bir halde tutmayı başaramamıştır. İskân bölgelerinden kaçmalarına engel olunamayan bu aşiretlerin Anadolu içlerine kadar gitmelerine engel olmak için, kaçış yolları üzerindeki yol ve geçitlerin sıkı bir şekilde muhafaza edilmesi yoluna gidilmiştir. Rakka bölgesinden kaçan bu aşiretlerin Adana çevresine gelmeleri ve buradan Anadolu içlerine doğru gitmeye başlamaları üzerine, Adana Eyaleti'nde bulunan bölgelerin teftiş edilerek, iskân firarileri olanların geri gönderilmeleri, bu çerçevede olmak üzere de bu bölgedeki bütün geçit ve köprülerin sedd ve bend edilmesi hususunda Adana Beylerbeyi Muhammed görevlendirilmiştir³⁶.

Adana ve çevresinde bulunan Tarsus, Sis, Misis ve Payas bölgesi önemli geçiş bölgelerinden birisidir. Ayrıca bu bölgede bulunan dağlık kısımlar firar eden aşiretlerin gizlenmeleri ve zaman zaman buralardan aşağı inerek eşkıyalık yapmalarına müsait olmasının yanında bu dağlık bölgelerde yaşayan yerli aşiretler de bu kişileri içlerinde saklamışlardır. Bu nedenlerden dolayı bu bölgedeki yolların güvenliği bir türlü sağlanamamıştır.

Kafileler halinde bu bölgelerde dolaşan iskân firarileri canlarının istediği gibi davranmakta, adam öldürüp, mal gasbında bulunmaktaydılar.

³⁴ BOA, MD No:101, s.:11, h.:26; A.Refik; a.g.e., s.96-97, b.:148. Mart 1691.

³⁵ BOA, MD No:101, s.:81, h.:254. Haziran 1691.

³⁶ BOA, MD No:110, s.:643, h.:2960. Nisan 1699. Daha sonra da, aynı şekilde Adana Eyaleti'ndeki bütün geçit ve yolların tutularak, iskân firarilerinden kimsenin hiçbir şekilde başka yerlere gitmelerine izin verilmemesi hususunda Adana Beylerbeyi Mustafa'ya hitaben ferman AŞS No:105, s.:17, b.:27; ile Adana Kadısı, Mütessellimi, Kethüdayeri ve Yeniçeri Serdarı'na hitaben Rakka Beylerbeyi Mehmed Paşa buyuruldu göndermiştir. AŞS No:105, s.:63, b.:85. Aralık 1703

Bu çevrede bu şekilde eşkıyalık yapan bu aşiretlerin oralarda barındırılmamaları, köprü, geçit ve yollardan geçmelerine izin verilmeyip, tümünün ele geçirilerek Rakka Valisi Yusuf Paşa'ya teslim edilmesi hususunda Adana Beylerbeyi, Üzeyr Sancakbeyi Bilal, Sis, Misis ve Tarsus zabıtları, Kozanoğlu Derviş, Yusuf, Kara Mehmed ile diğer Kozanoğlu Aşireti ahalisi, Kerimoğlu Halil, Karsandioğlu, Oruçoğlu, Sarkındioğlu, Musa Bey, Kara Dünderli, İfraz-ı Zülkadiriyye, Akcakoyunlu ve bu çevrede bulunan bütün aşiretlerin ahalisi görevlendirilmiştir³⁷.

İskân firarilerinden Lek Ekradı, Avşar Türkmanı ve diğerlerinin bu bölgeye gelerek, Anadolu'nun diğer yerlerine geçmelerinin devam etmesi üzerine Adana ve çevresindeki derbentlerin sedd edilmesi, Adana'nın yerli aşiretlerinin bunlara yardım etmeyerek Kızıldağ, Gülek ve sair geçitlerin muhafaza edilmeleri istenmiştir. Bu hususa dikkat etmeyenlerin ise Rakka'ya sürgün edilecekleri özellikle belirtilmiştir³⁸.

Zamantı ve çevresine iskân edilen Recebli Avşarı'nın bu bölgede rahat durmaması üzerine Rakka'ya iskânı için verilen emr üzerine bu cemaat ahaliyelerinden bir kısım kaçarak Adana ve çevresine gelmişler, diğerleri ise başka bölgelere firar ederek eşkıyalığa devam etmişlerdir. Bunların kaçmalarının önünün alınması için, gidebilecekleri yerlerin yolları üzerindeki kişiler, bu yolların sedd ve bend edilmesi hususunda görevlendirilmişlerdir³⁹.

Recebli Avşarı'nın Rakka'ya iskânı bir süre sonra başarısız olmuş ve bu cemaatin eşkıyalığı gittikçe artmıştır. Bu aşiretin tenkili için, yaylaklarına gitmek üzere oldukları bir sırada, yolları üzerinde bulunan Cısr-i Ceyhun adlı köprü Rakka Valisi Ahmed Paşa komutasındaki askerler tarafından sedd

³⁷ *AŞS No:19*, s.:29-30, b.:40. Temmuz 1710. Aynı hususla ilgili Rakka Valisi Yusuf Paşa da buyuruldu göndermiştir. *AŞS No:19*, s.:30, b.:41. Mart 1711. İskân firarilerine yardım etmemeleri ve bunları yakalayıp gereken yerlere teslim etmeleri için uyarılmalarına rağmen Kozanoğulları iskân firarilerini içlerine alıp gizlemekten geri durmamışlardır. İskândan firar ederek Adana ve Niğde çevresinde eşkıyalık yapan Ekrad ve Türkman cemaatleri Kozan Dağı'na kaçarak Kozanoğulları'na sığınmışlardır. Yine bu sırada İfraz-ı Zülkadiriyye cemaatlerinden yaklaşık 140 kişi, Adana çevresinde bulunan Sürsat (?) Geçidi'ni geçerek Kozan Dağı ve Sis Dağı'nda gizlenmişlerdir. *BOA, MD No:119*, s.:343-344, h.:1382. Ocak 1713.

³⁸ *AŞS No:42*, s.:112, b.:245. Mart 1713. *BOA, MD No:122*, s.:125, h.:2. Eylül 1714. Bu hususla ilgili çok sayıda ferman ve buyuruldu vardır.

³⁹ Bu çerçevede Adana çevresinde sakin Yörükân cemaatlerinin önde gelenlerinden Kara Nebioğlu Hamza, Sarkındioğlu Mehmed, Karsandioğlu, Kerimoğlu Abdülkerim aşiretleri ahalisi ile birlikte görevlendirilmişlerdir. *BOA, MD No:138*, s.:42, h.:1; A.Refik; *a.g.e.*, s.186-7, b.:222 Haziran 1731.

edildiğinden dolayı bu aşiretin ahalisi itaat etmek zorunda kalmışlardı.⁴⁰ Ancak bir süre sonra bunlar tekrar eşkıyalık olaylarına başlamışlardır. Dölek Boğazı ve çevresinde eşkıyalıklarda bulunan Recebli Avşarı'ndan bazı kişiler, Develü ve Karahisar-ı Develü civarında kervanlara saldırmış ve bu kervanların mallarını yağmalamışlardır. Yakalanmaları için üzerlerine giden askerlerden kaçarak Dölek Boğazı'nı geçip Adana tarafına geçerek dağlara sığınmışlar, bir süre sonra ise geri dönüp tekrar eşkıyalığa başlamışlardır⁴¹. Bunun üzerine Andırın Voyvodası Bayezidoğlu, Kars-ı Zülkadiriyye ayanından Eminoğlu, Gök Velioğlu ve Kerimoğlu'nun Haçın Boğazı'nı, Kozanoğlu Ruşen ve Kozan ahalilerinin Kozan Boğazı'nı, Karsandioğlu ve aşireti ahalileri ile Gedin ahalilerinin Gedin Boğazı'nı sedd ve bend eylemeleri için bunlara hitaben ferman gönderilmiştir⁴².

Sonuç

1691 yılı başında alınan kararla belirlenen bölgelere yerleştirilmeye çalışılan aşiret guruplarının bazıları bu karara itaat etmeyip, iskân edildikleri yerlerden firar ederek gittikleri yerlerde eşkıyalık faaliyetlerine girişmişlerdir. Osmanlı Devleti idarecileri iskândan firar etmelere ve ortaya çıkan eşkıyalıklara karşı birçok tedbirler almaya çalışmışlarsa da bunda fazla başarılı olamamışlardır. Yerleştirildikleri yerlere intibak problemi çeken, bundan daha da önemlisi serbest hareket etmeye alışkın olan aşiret ahalileri, belirlenen bir yerde kalıcı olarak ikamet ettirilmeye çalışıldıkça, bu tür uygulamalar bunların tabiatlarına aykırı olduğundan dolayı iskân faaliyetleri fazla başarılı olamamıştır. İskân kararı ile oluşturulmak istenen düzen ve asayişsizliğin azaltılması düşüncesi, amaçlananın aksine, daha da karmaşıklaştığı gibi, asayiş durumu da bozulmuştur.

⁴⁰ BOA, MD No:147, s.:139, h.:2. Mayıs 1740. Cısr-i Ceyhun olarak adlandırılan köprü önemli bir geçit olduğu için, firar eden aşiretlerin bir kısım buradan geçmek isterlerken, önleri kesilmek suretiyle teslim alınmaktaydı. Mesela; Yaptıkları eşkıyalıklar nedeniyle Kılıçlı ve Doğanlı Ekradı ile Alcı Türkmanı Aşiretleri'nin Kıbrıs'a iskân edilmeleri ferman olunması üzerine bu aşiretler İfraz-ı Zülkadiriyye cemaatlerinden Tacirlü, Çakallu Dokuzu ve Dağ Ceridi içine girerek bunlar ile birleşmişler ve toplu bir şekilde kuzeye doğru gitmeğe başlamışlardır. Bu aşiretler toplu bir halde giderlerken Maraş'a 2 saat uzaklıktaki Cısr-i Ceyhun adlı köprüye geldikleri zaman, bu köprünün daha önce sedd edilmesi nedeniyle önleri kesilmiş ve kaçabilecekleri başka yerleri kalmayınca teslim olmak zorunda kalmışlardır. BOA, MD No:114-1, s.:666, h.:3. Kasım 1705

⁴¹ BOA, MD No:149, s.:47, h.:3. Ağustos 1742. Bu aşiret ahalisinden bazı kişiler ise daha önce buralardan geçerek İfraz-ı Zülkadiriyye içine girip saklanmışlardır. Bunların tekrar İfraz-ı Zülkadiriyye içine girip saklanmalarına imkan verilmemesi için İfraz-ı Zülkadiriyye Voyvodası ile cemaatleri Boybeyi ve ahalisi sert bir şekilde fermanla uyarılmıştır. BOA, MD No:149, s.:49, h.:1.

⁴² BOA, MD No:149, s.:49, h.:3.

BİBLİYOGRAFYA

I-ARŞİV KAYNAKLARI

1-Adana Şer'iyeye Sicilleri

<u>Sıra No</u>	<u>Defter No</u>
1-	9
2-	19
3-	30
4-	42
5-	104
6-	105

2-Mühimme Defterleri Tasnifi

<u>Sıra No</u>	<u>Defter No</u>	<u>Sıra No</u>	<u>Defter No</u>
1-	100	12-	130
2-	101	13-	133
3-	102	14-	134
4-	108	15-	136
5-	110	16-	138
6-	112	17-	139
7-	114-1	18-	140
8-	115	19-	147
9-	119	20-	148
10-	122	21-	149
11-	127	22-	264

3-Atık Şikayet Defterleri Tasnifi

<u>Sıra No</u>	<u>Defter No</u>
1-	58

4-Maliyeden Müdevver Defterleri Tasnifi (MAD)

<u>Sıra No</u>	<u>Defter No</u>
1-	8458

II-TETKİK ESERLER

Ahmet Refik; *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, İstanbul, 1989.

ÇELİKDEMİR, Murat; *Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka'ya İskânı (1690-1840)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2001.

HALAÇOĞLU, Yusuf; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara, 1991.

ORHONLU, Cengiz; *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul, 1987.

TATAR, Özcan; *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskânı (1691-1750)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2005.